

Джоунз, Мейс і Дюранті: Що в їхніх іменах?

Я - за те, щоб віддавати шану мільйонам невинно убієнних під час Голоду-Геноциду в Україні 1932-1933 років не тільки в офіційно проголошений День пам'яті жертв голодоморів і політичних репресій, що припадає на останню листопадову суботу.

Я – за те, щоб Меморіал на Печерському схилі у Києві став Меккою для українців усього світу, які прагнуть відродження майже вбитої генетичної пам'яті нації. Камені мертві, якщо в людських душах не палає племіння бажання *per aspera ad astra* (через терни - до зірок).

Я – за те, щоб українці пам'ятали імена тих, хто допоміг їм зберегти пам'ять про трагічне минуле і тих, хто від самого початку намагався поховати її.

Відлуння української трагедії

«Берлін, 27 березня 1933

Шановний містере Ллойд Джордж,

Я щойно прибув з Росії (читай: з СРСР. – Прим. автора), де становище, на мою думку, катастрофічне. П'ятирічка закінчилася повною катастрофою. Це призвело до знищення селянства і до голоду по всій країні. **Я сам декілька днів ходив пішки землями України, спав у селянських хатах.** (Тут і далі в цитатах виділено автором). Я розмовляв з робітниками, серед яких швидко зростає безробіття. Я обговорював становище майже з кожним британським, німецьким та американським експертом...»

Лист, початок якого тут наведено, містить перелік інтерв'ю з поважними особами, до яких, зважаючи на закритість радянського суспільства, важко було достукатися. Та найбільше вражає незалежність Гарета Джоунза у судженнях і його ґранична відвертість. **«Становище таке складне, набагато гірше, ніж 1921 року, що мене вражає Ваше захоплення Сталіним»**, писав колишній помічник у закордонних справах британському экс-прем'єр-міністру.

Що ще сказати про автора листа? Не перебільшуючи, можна стверджувати: він був одним з європейських інтелектуалів другої чверті ХХ століття, позначеного безпрецедентними політичними та соціально-економічними потрясіннями.

Випускник Кембріджського університету з відзнакою, добрий знавець французької, німецької та російської мов, валієць Гарет Джоунз почувався, як риба у воді, в Європі та Америці і виявив себе у різних царинах. Передусім - у журналістиці. Колишній кореспондент у Москві і майбутній редактор *Berliner Tageblatt* Пауль Шеффер, якого першого із закордонних кореспондентів вислали у 1930-ті роки з СРСР, характеризував Джоунза як **«природженого журналіста»**, **«скромного, розумного, невтомного і, передусім, чесного»**. Його доробок вражає радше не кількісно (хоч і це говорить про його феноменальну працелюбність), а глибинним показом драматичних подій, свідком яких йому судилося стати.

В його репортажах віддзеркалюються Америка періоду економічної депресії 1930-х років і Німеччина часів приходу до влади Гітлера та встановлення нацистської диктатури. У лютому 1933 року, через місяць після того, як Гітлер став рейхсканцлером і за три дні до підпаду Рейхстаґу він був першим закордонним журналістом, який летів разом з майбутнім диктатором в одному літаку на з'їзд нацистської партії. **«Якщо цей літак зазнає катастрофи, - писав він, - історія Заходу зміниться»**.

Джоунз цілком міг би претендувати на роль видатного політолога, принаймні, завдяки двом важливим прогнозам. По-перше, він передбачив те, чого не розуміли, укладаючи капітулянтську мюнхенську угоду, Чемберлен і Даладье, - неминучість Другої світової війни. По-друге, він збагнув прагнення Гітлера й Сталіна спільно поділити Польщу й, отже, передбачив укладення пакту Молотова-Ріббентропа.

Йому слід віддати належне за те, що він перший серед західних журналістів викрив людиноненависницьку суть більшовицького режиму і нової, комуністичної «цивілізації», яка будувалася на кістках мільйонів. В СРСР він побував тричі: вперше - 1930 року як посланець Девіда Ллойда Джорджа, вдруге – 1931-го, і втретє, супроводжуючи американського магната Джека Гайнца П, - 1933 року. Саме тоді він підняв завісу над сталінським політичним безглуздям, пов'язаним з першою п'ятирічкою, насильницькою колективізацією і спричиненим ними масовим

голодом, що обернувся наймасштабнішою трагедією в Україні та в інших етнічно українських землях.

Катастрофу, що насувалася, Ґарет Джоунз передбачив ще влітку 1930 року. **«Майбутня тамтешня зима принесе чимало страждань і голод»**, - писав він у датованому 26 серпня листі, який надіслав батькам з Берліна після перших відвідин СРСР.

Бібліографія його статей про голод 1932-1933 рр. в СРСР, опублікованих в англійських, німецьких, французьких та американських газетах разом з коротким вступом складає п'ятнадцять убористих сторінок. Серед них – чимало розповідей про страдницьке життя українських хліборобів, яких, позбавивши землі, прирекли на голодну смерть.

Відлуння української трагедії докотилося до «зореносної» Москви. Ось що писав Ґарет Джоунз з власних спостережень:

«У березні я всюди чув зойк: «Немає хліба!» Вперше я почув його на московських вулицях. Старий українець підійшов до мене і сказав:

«Пожертвуйте трохи на хліб. Ми в Україні вмираємо без збіжжя. Я приїхав до Москви, щоб купити хліба та доправити його до свого села».

Невдовзі до мене підійшов молодий український селянин і почав блағати. «Ми вмираємо по селах, - сказав він. – Без хліба в Україні ми приречені».

Я розмовляв з селянською родиною – батьком, матір'ю й двома маленькими дітьми. Вони безцільно блукали поблизу оперного театру і просили у мене грошей.

«Хліба немає», - казали вони».

Отримуючи достатньо надійної інформації від дипломатів та експертів у Москві, 27-річний Ґарет вирішив, однак, побачити все на власні очі. Він здійснив ризиковану подорож в Україну у плацкартному вагоні (*hard class*) потягу Москва-Харків.

«Потяг зупинявся на кожному полустанку, - напише він. - На одній зупинці до мене підійшов чоловік і прошепотів німецькою мовою: «Розкажіть їм в Англії, що ми пухнемо з голоду».

Трохи згодом я вирішив зійти з потягу і самому помандрувати селами. Почепив на спину рюкзак. Мене попередили: «Будьте обачними. Українці у відчайдушному становищі». Та я вибрався з потягу, що торохкотів у бік Харкова, й опинився самотнім на снігу».

Чимало хто, згадував Джоунз після поїздки, говорив мені: *«Тут жахливо, багато людей вмирають. Та далі на південь набагато гірше. Ідїть у Полтавську область - і ви побачите там сотні порожніх хат».* Обставини ризикованої подорожі не дали йому змоги це зробити. Він туди не дійшов, але й того, що встиг побачити, було достатньо, аби уявити масштаби антилюдського злочину.

«Я сам обїйшов села та дванадцять колгоспів. Люди всюди волали: «Немає хліба. Ми помираємо», Так напише британський журналіст про перетворену будівничими «нового життя» на масовий цвинтар чорноземну Україну, що донедавна була житницею Європи.

Страхитливими враженнями Ґарет Джоунз поділиться у березні 1933 року на прес-конференції у Берліні, де зупиниться в дорозі на батьківщину. А після цього - в лондонському Королівському інституті з міжнародних справ. У відповідь нарком у закордонних справах Литвинов надішле гнівного листа Девіду Ллойд Джорджу, в якому оголосить про категоричну заборону його колишньому раднику в'їздити до СРСР. Раз і назавжди! Як на моральні мірки то було не покаранням, а свідченням чеснот.

Ті, хто прагнув знати правду, яку приховував сталінський режим, прислухалися до голосу Ґарета Джоунса й вірили йому. У зверненні до світової громадськості Кардинал Віденський Іннітцер писав:

«Жодні спроби заперечень не можуть приховати той факт, що сотні тисяч, ба, навіть мільйони чоловіків і жінок загинули в останні декілька місяців від голоду.

Сотні трагічних листів про голод з різних регіонів Радянського Союзу, особливо з України та Північного Кавказу, вказують на це, а свідки, в авторитетності яких не можна сумніватися, змалювали жахливі подробиці трагедії, що посилюється в Росії.

Я привертаю вашу увагу до звернення Митрополита Галицького Андрія Шептицького, в якому аж щемить серце розповідається про страхітливі страждання населення в українських регіонах Радянського Союзу. Англієць Гарет Джоунз також це підтверджує. Розслідуючи становище на місці, він з'ясував, що в деяких регіонах від голоду загинула вже чверть населення». (The New York Times, August 20th 1933).

Дуель на сторінках The New York Times

Таке сприйняття правди, на жаль, було винятком. Майже за півроку до цього в останньому березневому номері *The New York Times*, вийшла друком стаття московського кореспондента Уолтера Дюранті **«Росіяни голодують, але не вмирають з голоду»**.

Ось її початок: «У розпал дипломатичної дуелі між Великою Британією та Радянським Союзом щодо звинувачених британських інженерів з британського джерела в американській пресі з'являється страшилка про голод у Радянському Союзі, про те, що «тисячі людей вже померли, а мільйонам загрожує смерть і голод».

Її автор – **Гарет Джоунз**, колишній секретар Девіда Ллойда Джорджа, який нещодавно упродовж трьох тижнів побував у Радянському Союзі. Він сказав автору статті, що дійшов висновку: країна перебуває «на межі жахливої загибелі».

Дюранті пропустив повз вуха те, що його співрозмовник бачив на власні очі і, як зазвичай, гнув свою лінію. «Відколи я розмовляв з **містером Джоунзом**, я вичерпно дослідив так зване голодове становище, - стверджував він. - Я з'ясував його в радянських комісаріатах і в закордонних посольствах з їхньою широкою мережею консульств, зібрав інформацію у британських фахівців та у своїх особистих знайомих – росіян й іноземців.

Усе це, як на мене, інформація, що заслуговує на більшу довіру, ніж та, яку я отримав би, коли здійснив би коротку мандрівку у будь-який один регіон».

Наприкінці статті Дюранті виклав те, що він назвав фактами: «Насправді немає ані голоду, ані голодних смертей. Однак поширена смертність від хвороб, спричинених недоїданням». І, беручи від зворотного за точку відліку голодний 1921 рік, прогнозував, що в разі сприятливих погодних умов і гарного врожаю (немов би у тому була суть проблеми) «про теперішні труднощі швидко забудуть». (**Russians hungry but not starving. New York Times March 31, 1933 by Walter Duranty**).

Гарет Джоунз дав відповідь Дюранті в опублікованому 13 травня листі редактору *The New York Times*, в якому обстоював своє твердження, що в СРСР лютує голод.

«Свій перший доказ я зібрав в іноземних спостерігачів, - писав він. - Містер Дюранті втягує в дискусію консулів. Мені цього не хочеться робити, оскільки вони – офіційні представники своїх держав і їх не слід цитувати. Тож дозволю собі сказати: я обговорював становище в Росії з двадцятьма чи тридцятьма консулами та дипломатичними представниками різних країн. Їхні свідчення підтвердили мій погляд. Однак їм не дозволено висловлювати свої погляди в пресі. Тож вони зберігають мовчанку.

Журналістам, з іншого боку, дозволено писати. Та цензура перетворила їх на майстрів евфемізмів і недомовок. Отже, «голод» вони чемно називають «нестачею продуктів», «смерть від голоду» пом'якшують до «поширеної смертності від хвороб, спричинених недоїданням». Консули не такі стримані у приватних розмовах.

Мій другий доказ ґрунтується на розмовах з селянами, які мігрували в міста звідусіль в Росії. Селяни з найбагатших районів приїзять у міста за хлібом. Історії смертей від голоду в їхніх селах, а також мору худоби трагічні й кожна з них підтверджувала попередню.

Мій третій доказ ґрунтувався на листах німецьких колоністів в Росії, які зверталися по допомогу до своїх співвітчизників у Німеччині. («Четверо дітей мого брата померли від голоду», «Якщо ми не отримаємо допомогу з-за кордону, нам не лишиться нічого, як померти з голоду». Це – типові витяги з тих листів).

Четвертий доказ я зібрав у журналістів і технічних експертів, які побували на селі. У надзвичайно прихильній до радянського режиму *The Manchester Guardian*, 25, 27 і 28 березня було опубліковано чудову серію статей «Радянці і селянство», що не проходила цензуру. Кореспондент, який відвідав **Північний Кавказ та Україну** (йдеться про іншого британського журналіста - Малкольма Маґґеріджа. – **Прим. автора**) стверджує: «Сказати, що голоду на деяких найбільш родючих землях Росії немає, означає сказати набагато менше, ніж правду. **Існує не тільки голод, а й, принаймні, щодо Північного Кавказу стан війни, військової окупації. Стосовно України він пише: «Населення вмирає з голоду».**

Мій заключний доказ ґрунтується на приватних розмовах із сотнями селян. Вони були не «куркулями» - міфічними цапами-відбувайлами за голод в Росії, а звичайними землеробами. Я розмовляв з ними сам і занотував їхні розмови, що є неспростовним звинувачувальним актом радянській сільськогосподарській політиці. Селяни наголошували, що голод гірший, ніж 1921 року і що їхні односельці вмерли чи вмирають.

Містер Дюранті стверджує, що я не бачив по селах ані мертвих людських істот, ані тварин. Це – правда. Та не потрібно володіти витонченим розумом, аби збагнути: навіть у вражених голодом російських округах мертвих людей ховають, а мертвих тварин пожирають». (Mr. Jones replies: *Former Secretary of Lloyd George tells of Observations in Russia. The New York Times May 13th 1933*).

Одверта підлість і таємниця загибелі

Західний світ мав би сприйняти правду такою, якою вона була. Однак ті, хто хотів бути ошуканим, не сприймали жорстокої реальності. Не випадково у згаданому листі Джоунз іронічно вітав «радянський форин фіс з майстерним приховуванням справжнього становища в СРСР». Пригнічені фінансово-економічною кризою, ліберальні кола Заходу, до яких належав колишній прем'єр-міністр Франції соціаліст Едуар Ерріо, а в англomовному світі Бернард Шоу і Герберт Веллс, щиро перейнялися легендою про більшовицький рай. В СРСР, як їм уявлялося, займався світанок нового світу.

До проповідників цієї ідеї належав кореспондент *New York Times* у Москві Уолтер Дюранті, ім'я якого й досі лишається притчею во язицех. (**Довга тінь Уолтера Дюранті.mht**)

Він переконував читачів однієї з найвпливовіших у США газет, що в СРСР «ніякого голоду немає», а повідомлення про це називав «переважно нісенітницею» чи «роздмухуваною злісною пропагандою». Тим часом в архіві Форин офіс зберігається датоване 26 вересня 1933 року свідчення Дюранті співробітникові британського посольства у Москві Стренгу, що торік «у Радянському Союзі безпосередньо від нестачі продуктів чи через пов'язані з цим причини померли, ймовірно, 10 мільйонів людей» і що **«Україна стікає кров'ю».**

Втім, повірили не вигнанцеві з СРСР за правдолюбство Гарету Джоунзу, а лицемірному Уолтеру Дюранті, який за свої брехні удостоївся компліментів від кремлівського диктатора.

А що вже казати про людську та професійну етику у середовищі західних кореспондентів у Москві у 1930-х роках! Найкрасномовніше свідчення щодо цього належить кореспондентові *United Press International* у Москві Юджину Лайонзу, який у книзі *Assignment in Utopia* («Відрядження в утопію») змалював цей фантазмагоричний епізод:

«Ми всі отримали термінові професійні запити з головних офісів про цю справу (голод в СРСР. – Прим автора), - пише він. - Але вони збіглися у часі з розпочатою підготовкою судового процесу

над британськими інженерами. Необхідність залишатися у дружніх стосунках із цензорами, принаймні, допоки триватиме судовий процес, була для всіх нас професійною необхідністю. Відречення від Джоунза стало для нас найбільш неприємною роботою, яка звалилася на наші голови за довгі роки жонглювання фактами заради вдоволення диктаторських режимів. Але ми відреклися від нього одногосно і майже в однакових двозначних формулюваннях.

Я добре пам'ятаю обставини, за яких зібрався весь американський журналістський корпус, щоб засудити Джоунза. Був вечір, і товариш Костянтин (завідувач відділу преси та інформації наркомату у закордонних справах Уманський. – Прим. автора), сама поблажливість, погодився зустрітися з нами у готельному номері одного кореспондента. Він знав, що володіє стратегічною перевагою через судову справу над працівниками Metropolitan Vickers. Він міг дозволити собі бути поблажливим. Журналісти змагалися один з одним за те, щоб бути ближче до офіційних осіб. Роздмухувати проблему голоду у цей момент було би професійним самогубством. Визначенню того, як відрікатися, передували тривалі переговори у джентльменському дусі взаємних поступок у той час, як на обличчі Уманського сяяла нудотна солодка посмішка.

Ми зробили певні зізнання для заспокоєння власного сумління, але в таких обтічних фразах, що виставили Джоунза ошуканцем. Коли ж ми позбулися цього брудного клопоту, хтось замовив горілку й закуску. Уманський приєднався до святкування і гулянка тривала до пізньої ночі». (Eugene Lyons Assignment in Utopia (New York, Harcourt Brace, 1937, pp.575-576)

Натомість дивним чином склалися стосунки Гарета Джоунза з видатним британським журналістом Малкольмом Маг'геріджем. Той майже водночас з ним опублікував за підписом «нотатки спостерігача» в *The Manchester Guardian* написаний на основі власних вражень триптих про **становище селян на Північному Кавказі та в Україні**.

Джоунз у листі редактору газети, датованому 8 травня 1933 р., захистив автора від нападок групи лібералів-радянوفілів очолюваних Бернардом Шоу. «Погляди Вашого кореспондента повністю підтвердили мої відвідини та найбільш надійні закордонні офіційні представники в Радянському Союзі», - наголосував він.

Однак у критичний момент, коли Джоунз потрапить під вогонь несправедливої критики, Маг'герідж не підтримає його і навіть спробує знайти виправдання для своєї непристойної відмовки. «Він (Дюранті. – Прим. автора) пише те, що йому скажуть. Та оскільки в його повідомленні йдеться про нові жнива, я не в змозі спростовувати його на основі першоджерела. Себто, я знаю і Ви знаєте: те, що він пише про стан речей на Кавказі, неправда. Та він завжди може заперечити: «Ви не бачили, а я бачив».

Цей лист, який Маг'герідж надіслав у вересні 1933 року Джоунзу, - класичний взірець словесних викрутасів. Насправді, на противагу Гарету, він не витримав морального випробування. Хоча раніше у листі тому ж адресату обіцяв, що у відповідь на звинувачення Дюранті «охоче напише листа протесту в *The New York Times*».

Оббріханий і кинутий тими, кого він вважав своїми однодумцями, Гарет Джоунз, однак, не втрачав оптимізму, жадоби до активної діяльності. Він вирушає у невідомий йому куток світу. Як невдовзі виявиться, назустріч власній лихій долі. Його викрали за таємничих обставин і вбили в Китаї «бандити», нібито не домігшись бажаного викупу. Це сталося за день до того, як йому виповнилося 30 років.

Таємницю його загибелі й досі не розкрито. Та є опосередковані свідчення того, що за цим злочином стоїть НКВС, який люто ненавидів британського журналіста. Серед них і той, що в останню у своєму житті подорож він поїхав на автівці, яка належала німецькій компанії *Wostwag*, що дахувалася НКВС. Тож довга рука сталінської каральної політичної поліції, дотяглася до Гарета Джоунза аж он куди. Існує й інша версія. Можливо, то було справою рук японських окупантів, які боялися, щоб британський журналіст не розповів світові правду про маріонеткову державу Манчжоу-го, яку вони створювали.

Загадка гіркого зізнання

Майже через 70 років після цієї трагічної події найвидатніший дослідник Голодомору Джеймс Мейс напише статтю, в якій порівняє своє життя з історією Гарета Джоунза і дійде висновку, що вони «чимось схожі».

Американець Мейс, в жилах якого текла кров індіанця племені черокі, сприйняв трагедію українців як біль власного народу. У першій половині XIX століття його предки, виселені з рідних країв, пройшли «Дорогою сліз», чимало з них загинуло від голоду, холоду і хвороб. Тож він більше, ніж будь-хто інший, зробив для розкриття світові правди про Великий голод в Україні 1932-1933 років і для її осмислення. Мейс здійснив унікальний проект усної історії, був фактичним співавтором найвідомішої книги про Голодомор *Harvest of Sorrow («Жнива скорботи»)* і став виконавчим директором створеної у 1980-х роках на вимогу діаспори у США Конгресово-президентської Комісії з дослідження Голоду в Україні. В останній період свого життя він розробив концепцію постґеноцидного суспільства. (**Яскрава зірка Джеймса Мейса.mht**)

Йому ж належить ідея «Запали свічку пам'яті!».

Свого часу за розкриття правди Ґарет Джоунз став жертвою остракізму тодішнього західного істеблішменту, який виявляв симпатії до сталінського режиму. Подібно до цього, Джеймс Мейс зазнав шалених цькувань з боку українофобів від радянології і навіть звинувачень у тому, що він виправдовує «колаборантів» нацистів. Двері науково-дослідницьких закладів Америки наглухо зачинилися перед видатним ученим і громадським діячем.

В Америці він виявився чужим серед своїх. В Україні, куди приїхав сповнений великих сподівань, опинився чужим серед тих, кого вважав своїми. Не можна сказати, що Україна відповіла йому взаємною повагою, на яку він заслуговував. Влада виявила повну байдужість до мрії його життя, яку йому так і не вдалося здійснити, - створити світовий центр з дослідження Голоду-Ғеноциду. А комуністи, ненавидячи його за правду, постійно цькували Джеймса Мейса. У програмі «Я так думаю» на телеканалі 1+1 група підтримки червоних злостиво вигукнула «Yankee go home!».

Йому не дали спокою навіть після смерті. А червоний голова комітету ВР у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів війни Петро Цибенко назвав доктора Мейса «голодовим фантазером», якого нібито терміново виписали з Америки «для порятунку підмоченого іміджу помаранчевої команди». Насправді ж у той час Мейса вже не було на цьому світі, його на сповнення заповіту поховали «в Україні милій».Тоді ж у Верховній Раді комуністи поширювали буклет «*Миф о Голодоморе. Изобретение манипуляторов сознанием*». Здавалося, що в незалежну Україну повернулися 30-ті роки.

Між амнезією та духовним відродженням

У прощальній статті, опублікованій у квітні 1933 року після останньої поїздки в СРСР в Daily Express, Ґарет Джоунс писав:

«Найбільший злочин, в якому винен радянський режим, - це знищення селянства. Від шести до семи мільйонів заможніших селян вигнали з їхніх домівок. Так само жорстоко ставилися до інших селян. У них відібрали землю та домашню худобу і прирекли на становище безземельних рабів».

У 30-ті роки поняття «штучний голод» (*The Man-Made Famine*) щодо подій в Україні на Заході, окрім у свідомості діаспори, яка знала про реальний стан речей і найбільше вболівала за долю своїх співвітчизників, не існувало. Джоунз зробив слово «голод» синонімами сталінського режиму та його курсу колективізації.

До ухвалення Конвенції ООН про запобігання злочину Ғеноциду і покарання за нього лишалось ще півтора десятиліття. Та живі розповіді британського журналіста про масовий голод в Україні, нагадування про нього на етнічно українських землях по суті викривали його Ғеноцидний характер. Вони стали одним із наріжних каменів для ключового висновку американської Комісії з дослідження голоду в Україні: **«Сталін і його оточення вчинили у 1932-1933 роках геноцид проти українців».**

Ухвалений на рівні законодавчого органу провідної демократичної держави світу, він поклав початок широкому визнанню одного з найбільших злочинів комуністичного режиму. Це стосується й наддніпрянської України, де на поняття «Голодомор» і «Ғеноцид» упродовж десятиліть було накладено табу.

Усвідомлення трагедії в незалежній Україні виявилось повільним і складним процесом через відвертий і замаскований спротив. Не випадково доповідь Комісії, головним автором якої був Джеймс Мейс, разом з ініційованим ним проектом усної історії вийшла друком тільки через два десятиліття після того, як її було опубліковано у Державному видавництві у Вашингтоні. (*Великий голод в Україні 1932-1933 років. Київ Видавничий дім «Києво-Могилянська академія, 2008. Том IV*).

Прикметно, що це сталося завдяки сприянню посольства США в Україні. У помаранчевої влади, що постійно проголошувала свою прихильність до національної ідеї, не знайшлося на це коштів. Навіть доповідь, з якою Джеймс Мейс виступив 1982 року у Тель-Авіві на Міжнародній конференції з Голокосту та Геноциду, вперше серед західних вчених кваліфікувавши український голод як геноцидний акт, вдалося опублікувати тільки через чверть століття. *Український історичний журнал*, 1*2007. Мейс Джеймс. *Штучний голод 1933 р. в радянській Україні: що сталося й чому?* (Публікація А.Ф. Сидорука). Стор. 185-200). А більшість англomовних статей Джеймса Мейса й досі лишаються недоступними українському читачеві.

Тим часом багату журналістську спадщину Гарета Джоунза, ретельно зібрану його племінницею Марґарет Сірол Коллі та її сином Найджелом Коллі, не опубліковано українською мовою бодай частково. Дякувати режисеру Сергію Буковському за створений 2008 року талановитий фільм «Живі», однією з сюжетних ліній якого є розповідь про вайльського журналіста і його ризиковану подорож по Україні. Та ця стрічка, відзначена нагородами на міжнародних кінофестивалях, й досі не дійшла до масового глядача в Україні.

Коли Наддніпрянська Україна не в силі була розтулити напівмертві вуста, а прагнення діаспори розповісти світові про страждання своїх співвітчизників розбивалися об мур байдужості сталінського режиму і лібералів Заходу, Гарет Джоунз перший підняв завісу над старанно приховуваною національною трагедією.

Його духовний спадкоємець Джеймс Мейс став речником української діаспори, яка, інтегрувавшись у демократичне суспільство, поклала початок утвердженню історичної правди й справедливості.

У кожної епохи є два полюси – правди та шляхетності й брехні та ницості. У кожній епохи є свій Гарет Джоунз чи свій Джеймс Мейс. Такі як вони ніколи не бувають у більшості. Зате є сонмище дюранті. Різних калібрів й однакових на моральні мірки.

Стосовно Дюранті я можу лише повторити те, що говорив свого часу в інтерв'ю *The Ukrainian Weekly*: «Було б найкраще, якби Пулітцерівський комітет відібрав нагороду в Уолтера Дюранті та віддав її Гарету Джоунсу – британському журналісту, котрий 1933 року таємно подорожував по лівобережній Україні і як свідок страхіть писав для британської преси репортажі, за їх у той час ніхто не сприймав серйозно». (*Ukraine's Famine researchers say Duranti's Pulitzer should be revoked (09-07-03).mht*)

Цю ідею, яка належить Марґарет Сірол Коллі, вона висловила у листі, надісланому у червні 2003 року Пулітцерівському комітету. Вона пропонувала позбавити Уолтера Дюранті престижної премії не тільки за фальсифікацію «п'ятирічки колективізації», а й «за повне нехтування журналістською чесністю», «за огидне публічне очорнення правдивих статей її дядька». Замість цього Марґарет порушила питання про посмертне відзначення премією Гарета Джоунса «за його мужнє й правдиве викриття у світі радянського Геноциду-Голоду 1933 року та у сприянні тим самим вшануванню пам'яті беззахисних жертв сталінської жорстокості»

Українці найперші мали б підтримати цю справедливую вимогу. Щоправда, нині, коли в країні, всупереч ухваленому ВР Закону «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні» відбувся акт самозречення національної пам'яті на президентському рівні, це питання не на часі. Воно може знову постати тільки у тому разі, якщо на берегах Дніпра відбудуться позитивні зміни і наддніпрянська Україна, зрештою, зможе об'єднати свої зусилля з діаспорою у досягненні справедливої мети.

Чи рятувати професійну честь у сумнівний спосіб, чи змити ганебну пляму зі своєї репутації за присудження престижної Пулітцерівської премії рекордсмену з брехні в американській журналістиці – це питання професійної етики для *The New York Times*, що вважає себе солідним виданням і насправді таким є.

Для світового українства, яке, всупереч усім перешкодам і несприятливим обставинам, має відчувати себе єдиним цілим задля створення незалежної, демократичної держави, набагато важливіше інше - відроджувати ґенну пам'ять. Знання ті осмислення духовної спадщини Гарета Джоунза і Джеймса Мейса – це її невід'ємна частка.

Аркадій Сидорук, незалежний журналіст, автор книги «Голодомор: коли Україна й світ визнають правду? Роздуми над трагедією. Київ ВЦ «Просвіта» 2009. 351 стор.

PS. Поштовхом до написання цієї статті став нарис Джейса Мейса *The Tale of Two Journalists. Walter Duranty, Gareth Jones, and the Pulitzer Prize. Day and Eternity of James Mace. Published by Ukrainian Press LTd Kyiv – 2005, pp. 73-83.* Підґрунтям - багатий фактаж, що міститься на сайті <http://www.garethjones.org/index.htm>. Мені спало на думку ввести у драматичну колізію третю ключову особу, яку я знав особисто і назвав в одній зі статей «американцем, який став українцем».

(Україна Молода _ Видання **Американець, який став українцем.mht**) Найважливішою була діяльність Джеймса Мейса у 1986 — 1990 роках як виконавчого директора **американської** конгресово-президентської Комісії. Джеймс Мейс, 60-ті роковини від дня народження якого припадають на початок наступного року, не міг цього зробити з почуття особистої скромності, обійшовшись одним штрихом.

Автор висловлює вдячність Найдзелу Коллі та Марґарет Сіріол Коллі (помертно), без яких написання цієї статті було б неможливим.

Статтю опубліковано на сайті Media Sapiens (проект ГО «Телекритика») (**Джоунз, Мейс і Дюранті що в їхніх іменах Медіаграмотність.mht**).

Я погоджуюсь на те, що весь текст цієї статті набуває статусу вільного користування, відмовляючись від усіх прав на текст цієї статті і дозволяючи усім бажаючим використовувати текст цієї статті для будь-якої потреби і в будь-який спосіб, при тому залишаючись автором даного тексту.

Аркадій Сидорук